

Бондаренко Сергій Васильович
Зайченко Ірина Анатоліївна

Територіальний вимір трансформації сучасного світопорядку в умовах війни

УДК 327.56+911.37
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.23>

Бондаренко Сергій Васильович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри журналістики
та соціальних комунікацій
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0002-3990-3667

Зайченко Ірина Анатоліївна
кандидат історичних наук,
доцент кафедри міждисциплінарної
освіти
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»
вул. Григорія Сковороди, 2, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0002-7916-0490

Стаття присвячена проблемі актуалізації змісту усталених політичних категорій, у зв'язку з безпрецедентною трансформацією світового порядку в умовах війни. Зазначено, що повномасштабне вторгнення РФ до України 24 лютого 2022 р. остаточно зруйнувало безпекову архітектуру світу, сформовану після Другої світової війни. А дії Росії, направлені на знищення найбільшої за своєю територією держави в Європі, застосування нею військової та інших сил і засобів проти нашої держави – це питання екзистенційного штибу, що полягає у тотальному знищенні України як держави, її суверенітету, міжнародної суб'єктності.

Акцентується увага на актуальності переосмислення таких категорій політичної науки, як «політична територія» та «політичний простір» держави в умовах війни, окупації та «привласнення» її територій іншою, часто більшою за площею та ресурсним потенціалом країни.

Мета статті – проаналізувати територіальний вимір трансформації сучасного світопорядку в умовах війни і визначити напрямки формування стратегічного бачення відновлення статусу-кво раніше окупованих та анексованих територій. Використані методи: CaseStudy, монографічний, історико-географічний, політико-географічний, прикладний політичний аналіз, нормативно-інституційний, метод аналізу конфліктів і ретроспективного аналізу.

На досвіді російсько-українського збройного конфлікту та війни за незалежність Хорватії визначено чинники, що потенційно можуть сприяти поверненню політичної території України та відновленню її державного суверенітету. Запропоновано авторське бачення перспектив України на шляху до повернення тимчасово окупованих територій.

Ключові слова: політична територія, політичний простір, держава, агресія, війна, сучасний світопорядок.

Вступ. Російсько-український збройний конфлікт, з точки зору реакції та дій міжнародної спільноти, створив прецедент для поглиблення кризи у сфері глобальної безпеки у світі. Адже продемонстрована міжнародними організаціями, зокрема, ООН, політика стримування агресії та політичні практики нівелювання санкційних обмежень, уможливили ескалацію політичних конфліктів, наприклад, в кейсі КНР-Тайвань, Венесуела-Гайани (район Есекібо), а також нову фаз збройного протистояння Держави Ізраїль і Палестини.

Безсуб'єктна позиція міжнародних безпекових організацій після російської анексії АР Крим в 2014 р., що за своїм змістом було першою в Європі після завершення Другої світової війни 1939–1945 рр. практикою «відривання» та привласнення однією країною частини території іншої країни, незалежної та міжнародно визнаної у своїх кордонах, дозволила Росії сформувати у східних областях України квазідержавні утворення – т. зв. «ДНР» та «ЛНР».

У сучасних умовах російсько-українського збройного конфлікту актуальності набуває напрацювання дієвих та ефективних стратегій повернення Україною своїх територій, з урахуванням реального стану наявних та майбутніх військових, політичних, економічних сил та засобів. Насамкінець, актуальність дослідження обумовлена пошуком ефективних інструментів, моделей і стратегій

максимального збереження політичних територій та політичного простору держав, які вже перебувають в умовах війни або знаходяться в зоні потенційного збройного конфлікту.

Мета та завдання. Мета статті – шляхом переосмислення змісту категорій «політична територія» та «політичний простір» держави проаналізувати територіальний вимір трансформації сучасного світопорядку в умовах війни і визначити напрямки формування стратегічного бачення відновлення статусу-кво раніше окупованих та анексованих територій.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– конкретизувати і дати актуальне тлумачення понять «політична територія» та «політичний простір»;

– визначити зміст категорій «війна», «агресія», «збройний конфлікт»;

– на прикладах російсько-українського збройного конфлікту та війни за незалежність Хорватії проаналізувати етапи втрати політичних територій та перспективи відновлення для України, запропонувавши інструменти та бачення щодо дій України в цьому напрямку.

Методи дослідження. Міждисциплінарність проблематики дослідження розкривається у загальнонаукових та прикладних аспектах в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема

І. Гудзеляк [5], М. Дністрянського, Г. Копачинської, Н. Дністрянської [6], В. Копчі [8], Г. Алмонда [17], С. Внучко [4], К. Дойча [18], Д. Істона [19], Т. Нагорняк [10, 11], Т. Парсонса [22], Р. Хартшорна [20], О. Чальцевої [16], Ю. Узун [14, 15], І. Озадовського [12], Х. Бехруз [2]. У цій науковій розвідці також використані висновки попередніх досліджень авторів – С. Бондаренка [3], І. Зайченко [7].

Для досягнення поставленої мети автори виокремували низку методів, а саме: CaseStudy, монографічний, історико-географічний, політико-географічний, прикладний політичний аналіз, нормативно-інституційний, метод аналізу конфліктів і ретроспективного аналізу.

Результати. Напочатку 2024 р. у світі налічувалося 195 незалежних держав, серед яких 193 – це держави-члени ООН та дві держави-спостерігачі при ООН. На підставі чітких політико-географічних критеріїв та узвичаєних підходів у системі міжнародних відносин, за І. Гудзеляк, виділяється три типи держав:

1) суверенні держави: загалом 187 держав, міжнародно-правовий статус яких не викликає неоднозначного трактування, а також держава-місто Ватикан, яка з 1964 р. є постійним спостерігачем при ООН;

2) суверенні держави, невизнані однією чи декількома державами. На політичній карті світу є шість держав-членів ООН, які не мають дипломатичних відносин з щонайменше однією державою-членом ООН (Вірменія, Ізраїль, КНДР, КНР, Республіка Кіпр, Республіка Корея);

3) суверенні держави, які де-факто не існують (окуповані), але де-юре визнані багатьма державами (Палестина) [5].

Решту політико-територіальних утворень, що мають невизначений статус на політичній карті світу, слід відносити до квазідержав. Як зазначає І. Гудзеляк, на сьогодні немає одностайності стосовно дефініювання таких утворень [Там само]. На думку авторів, визначальними критеріями типологізації квазідержав у світі є ступінь їх визнання та спосіб, у який ті утворилися. Зокрема, це:

– частково визнані держави, наприклад, Косово;

– невизнані держави, тобто де-факто суверенні, але де-юре не визнані більшістю (Тайвань) або навіть жодною з держав світу (Сомаліленд);

– держави з частковим міжнародним визнанням, але обмеженим контролем над своєю територією і відсутністю внутрішньої легітимності влади (Західна Сахара);

– країни, що утворилися внаслідок міжнародних збройних конфліктів та визнані лише державою-агресором і її геополітичними союзниками (т. зв. «ДНР» та «ЛНР», Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, Турецька Республіка Північного Кіпру);

– країни без міжнародного визнання та з обмеженим контролем над територією (Нагірний Карабах, або Арцах, що до 2022 р. перебував під контролем Вірменії, але після активних бойових дій перейшов під контроль Азербайджану) [5].

Згідно із Конвенцією Монтевідео (1933 р.), яка є еталоном міжнародно-правового розуміння держави як суб'єкта міжнародних відносин, фіксується чотири ознаки (критерії) держави: 1) постійне населення; 2) визначена територія; 3) власний уряд; 4) здатність до підтримки відносин з іншими державами [23, 8].

Слід зауважити, що вищенаведені ознаки «працюють» в умовах, коли держава знаходиться у відносно стабільних, прогнозованих та передбачуваних умовах. Проте, в умовах, наприклад, військової агресії ця ситуація, як і параметри, що формально характеризують державу, зазнають суттєвих трансформацій. У першу чергу, це стосується меж території, суверенітету та влади над окупованими/анексованими/захопленими територіями.

Тож однією з ключових ознак будь-якої держави є територія. Як зазначає український дослідник у галузі права О. Батанов, «розглядаючи територію як одну із основних критеріальних ознак будь-якої держави, необхідно мати на увазі, що територія є також життєвим простором людей» [1]. Тому особливістю будь-якої сучасної держави є колективність, що жорстко прив'язана до певної території – територіальний імператив. Політична організація сучасного світу базується головним чином на поділі країн і народів за територіальним принципом. При цьому, у межах цих територій немає іншої влади, крім влади суверенної держави, юрисдикція якої поширюється тільки на цю територію [10].

На думку вітчизняної дослідниці Т. Нагорняк, «територіальність у політиці проявляється у формі цілеспрямованої діяльності політичних акторів, що інституціоналізують простір відповідно до власних інтересів з метою контролю та використання ресурсів цього простору. Тому держава та її адміністративні одиниці (міста, області, автономії тощо) є політичними [11].

Таким чином, під політичної територією, на думку авторів, слід розуміти держави та їх об'єднання, які мають юридично закріплені і визнані у світі кордони, інститути управління, систему нормативно-правового регулювання та монополію на використання сили. Вони орієнтовані на забезпечення стабільного існування, максимального захисту своєї території, непорушності кордонів та збереження суверенітету [3]. Політична територія розуміється як простір, що внаслідок цілеспрямованої діяльності політичних акторів має інституційний статус та офіційно визнані атрибути функціонування (назва, кордони, владні інститути, адміністративний, ідеологічний та громадський устрій).

Другою категорією територіального виміру трансформації сучасного світопорядку є політичний простір. Як зазначає українська дослідниця Ю. Узун, сучасна концептуалізація політичного простору пов'язана зі зміною та диференціацією масштабів розгортання політичних процесів, з процесами децентралізації, деволуції, транснаціоналізації, глокалізації [14]. В умовах територіальної освоєності світу, концептуалізація категорії «політичний простір» як елементу соціального простору, в політологічному дискурсі визнана значимою, оскільки сприяє системному політичному моделюванню, типологізації, науковій концептуалізації політичного простору як феномену, робить можливим аналіз політичної суб'єктності держав та недержавних акторів, спільнот, індивідів, типологізацію політичних багаторівневих систем [15].

У політичній науці виділяються наступні політичні простори держави:

– *ендемичне поле* – простір, контрольований національною спільнотою достатньо тривалий час, щоб і сама спільнота, й інші розглядали цей простір як такий, що безсумнівно належить цій національній спільноті;

– *прикордонне поле* – це простір, що знаходиться під контролем національної спільноти, проте демографічно, економічно, комунікаційно не освоєний нею достатньо, щоб злитися з ендемічним полем, яке є серцевиною держави. Право над цим полем може оскаржуватися національними меншинами, що мешкають на цій території, при цьому сусідні держави не мають історичних претензій на прикордонне поле. Однак, слабкий контроль національної спільноти над прикордонним полем може викликати бажання інших держав поширити свій контроль на прикордонне поле;

– *перехресне поле* – це простір, на який претендує дві чи більше держави. Воно також не освоєне центральною спільністю достатньою мірою, щоб злитися з ендемічним;

– *тотальне поле* – це весь безперервний простір, що перебуває під контролем національної спільноти. Безперервність тотального геополітичного простору є його найважливішою характеристикою, адже контролюючи всі комунікації в ньому, держава має можливість здійснювати повний контроль над ним;

– *металполе* – простір, що освоюється спільно декількома державами у військовому, політичному та економічному сенсі, причому в ході освоєння, навіть за наявності у партнерстві слабких і сильних, усім учасникам надаються потенційно рівні можливості для освоєння такого поля [3; 6].

Автори погоджуються з думкою Ю. Узун, що новий геополітичний порядок Потсдамської епохи продемонстрував можливості зміни ієрархічної логіки конструювання глобальних та макрорегіональних територіально-політичних систем [15].

Міжнародні актори проголосили мету – деколонізувати, деієрархізувати глобалізовані політичні системи. Були застосовані інструменти детериторіалізації, ефективність яких обґрунтовувала школа постмодерністів. Концепт «територіального володіння» був замінений концептом «просторового розвитку», що обумовило твердження в концептуально-теоретичному полі поняття «простір». Відповідно, замість володіння територією та ресурсами, які пов'язувалися з нею, геополітичні актори, створюючи проекти присутності, використовували поняття «простір». І реалізували тим самим об'єктивацію простору, тож представлені простори ставали відносинами влади, репрезентація яких забезпечує постановку сцени та організацію проєкції влади. Цей процес детериторіалізації, подібно формуванню територіальних систем, є політичним процесом і передбачає визначення мети та інструментів її реалізації [14].

У роботі «Фронт та фронтири» М. Фушу зазначає, що фронт демонструє реальний поділ простору, відокремлює «наше» від «чужого», позначає «суверенітет як можливість держави здійснювати свою роль», тоді як фронтір вказує на розподіл символічний або уявний, і його індикатором є прикордонна зона з розмитою розділовою лінією через постійний процес взаємопроникнення [Цит. за 15]. Дослідник звертає увагу, що кордони територіально-політичних систем часто не збігаються з лінійними кордонами держав, а реально існуючі територіально-політичні системи більші, ніж державні в умовах глобалізації [Там само]. Зокрема, такі великі географічні регіони, як Європа, насправді є результатом територіалізації як пристосування, історико-політичних процесів в географічному просторі [Там само].

Таким чином, межі політичного простору можуть виходити за кордони політичної території, знаходячи своє відображення не лише у вигляді політики, яка орієнтована на внутрішній простір територій, але й у зовнішній політиці. Під зовнішньою політикою розуміється вся сукупність раціональних дій актора/акторів політики для досягнення певної мети за межами кордонів політичної території як держави [3]. Автори зазначають, що інтереси держави не обмежуються межами власних кордонів. Це потенційно призводить як до формування потужних союзницьких/партнерських відносин з іншими державами (у т.ч. з тими, які не є прямими сусідами), так і до політичних конфліктів (у т.ч. збройних). Для першого типу відносин головною умовою є узгодженість спільних інтересів, у другому – конфліктна ситуація (зокрема, претензії – політичні, територіальні, економічні, гуманітарні, культурні тощо) та інцидент.

У контексті дослідження територіального виміру відносин держав в умовах протистояння з метою контролю не лише політичного простору,

але й захоплення територій, зміни географічних кордонів, знищення суверенітету, актуалізується також тлумачення поняття війни. Адже реалізація гібридних або нетипових для попередніх періодів історії людства воєнних стратегій, технологій, заходів і засобів впливу одних держав на інші значно змінюють зміст, здавалося б, ustalених категорій.

Варто звернути увагу, що тлумачення війни крізь призму юридичної науки тісно пов'язане з політичною концепцією. Зокрема, війна розглядається як «правова умова, яка рівною мірою дозволяє двом або більше ворогуючим сторонам вести конфлікт із застосуванням збройної сили» [2]. У вітчизняних юридичних енциклопедичних виданнях війна визначається як «стан, у якому держави застосовують одна проти одної усі форми тиску з дотриманням дії законів та звичаїв ведення війни (*ius in bello*)» [2].

Доволі розповсюдженою практикою є вживання понять «війна» та «агресія» як синонімічних. Міжнародно-правова доктрина кваліфікує агресивну війну як «фундаментальний злочин» [23; 24]. Починаючи з 1950 р., Генеральна Асамблея ООН прийняла низку резолюцій, у яких розглядалася проблема визначення агресії. Зокрема, Резолюція № 3314 від 14 грудня 1974 р. містить у ст. 1. загальне визначення агресії як «застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави або якимось іншим чином, несумісним із Статутом ООН», а також низку випадків, які мають розглядатися як акти агресії (ст. 3) [22].

На думку авторів, агресія – це окремий склад злочину, що включає підготовку збройних формувань і парамілітарних об'єднань, розробку плану проведення військової операції, ухвалення відповідних рішень політичним керівництвом держав тощо [7]. Щодо розгляду актів агресії Міжнародним кримінальним судом необхідно зазначити, що попри те, що редакція Римського статуту від 2010 р. містить визначення злочину агресії, а з 2018 р. його віднесено до юрисдикції Міжнародного кримінального суду, існують певні сумніви щодо застосування цього правила. Висловлюються застереження, що злочин агресії у Міжнародному кримінальному суді є настільки вузьким у юрисдикційному відношенні, настільки суттєво обмеженим та малоімовірним, щоб сприяти судовому переслідуванню всередині країни, що його стримувальна цінність практично відсутня [4].

У міжнародному гуманітарному праві для позначення зіткнення між збройними силами держав, усупереч міжнародно-правовій забороні війни як засобу вирішення спорів використовується категорія «збройний конфлікт». Проте, після Другої світової війни у світі складно віднайти прецедент оголошення війни. У результаті збройний конфлікт повністю замінив термін «війна» або поглинув його.

Адже в епоху глобалізації міжнародний або неміжнародний конфлікт навіть формально локального рівня (наприклад, російсько-український міжнародний збройний конфлікт) глобально впливає на політичні, економічні, демографічні та інші процеси у світі. Тож в контексті трансформації сучасного світопорядку, такої ж трансформації свого змісту та якісних характеристик зазнають і основні категорії та міжнародно-правові норми, що характеризують збройні конфлікти.

Агресія РФ проти України, починаючи з 2014 р., мала на меті у стратегічній перспективі знищення України як держави. До лютого 2014 р. активність Росії була націлена на контроль політичного простору України – через лояльні до Кремля політичні режими, корупційні дії та підкуп посадовців, економічну підтримку олігархів тощо. Проте, після Революції Гідності почалася реалізація Росією планів із захоплення політичної території. Автори виділяють такі етапи цього процесу:

лютий – березень 2014 р. – анексія АР Крим та приєднання її до складу Російської Федерації;

квітень – травень 2014 р. – створення квазі-державних утворень «ДНР» та «ЛНР», повністю підконтрольних та керованих РФ, які оголосили про свою «незалежність» 12 травня 2014 р. (на наступний день після т.зв. «референдумів») [13]. 21 лютого 2022 р. указами президента РФ В. Путін відбулося російське визнання незалежності цих «республік» [9];

24 лютого 2022 р. – повномасштабне вторгнення Росії в Україну, в результаті військами РФ було окуповано частини Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, де для умовної легітимізації приєднання було проведено референдуми за «кримським», «донецьким» і «луганським» сценаріями. 30 вересня 2022 р. президент Росії В. Путін підписав указ про приєднання тимчасово окупованих територій України до Російської Федерації. Незважаючи на міжнародне невизнання приєднання окупованих територій України, їх приєднання було закріплено у нормативно-правових документах, зокрема у конституції РФ. Цей крок унеможливило мирне повернення тимчасово окупованих територій України у короткостроковій перспективі.

Слід зазначити, що після Другої світової війни в Європі відбувалися збройні конфлікти, зокрема, такі, де зафіксовані приклади повернення окупованих територій і відновлення територіальної цілісності. Йдеться про війну за незалежність Хорватії в 1991–1995 рр., на яку вплинули історичні, націоналістичні та міжнародні чинники, та яку автори вважають ключовим успішним кейсом повернення державою своєї політичної території.

Конфлікт, спричинений прагненням Хорватії до незалежності від Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ) та спробою хорват-

ських сербів за підтримки Югославської народної армії (ЮНА), залишитися у складі Югославії, де домінували серби, став для Хорватії питанням національного виживання та збереження ідентичності.

Під час війни як серби, так і хорвати здійснювали етнічні чистки, масові вбивства та різанини (Дале, Ловас, Бачин, Саборськ, Шкабрня, Вочин), вели облогу війну та примусово переміщували цивільне населення. Упродовж травня-серпня 1995 р. Хорватії вдалося провести успішні військові операції: «Спалах», що призвела до звільнення більшої частини Західної Славонії, та «Буря», яка сприяла поверненню Країни, окупованих раніше Сербією. І відновити, таким чином, політичну територію.

Автори свідомі того факту, що пряме порівняння війни за незалежність Хорватії та російсько-української війни – некоректне. Адже у випадку Хорватії йшлося про спробу Белграда законсервувати Югославію, загальмувати процеси національного державотворення, переглянути кордони, використовуючи при тому етнорелігійний чинник та історичні маніпуляції. У кейсі України та Росії фундаментальним є намір російської сторони будь-якою ціною знищити українську державність і суб'єктність, міжнародно визнану в кордонах 1991 р.

Висновки. Підсумовуючи, автори вважають за потрібне зафіксувати наступні висновки.

Задля збереження політичної території, держави повинні мати потужні сили безпеки та оборони або/та мати членські/партнерські/союзницькі відносини з іншими державами, які мають достатній військовий, політичний та економічний потенціал і здатність надати реальний захист. У контексті російсько-українського збройного конфлікту варто окремо зазначити важливість мати дієві, чіткі міжнародні гарантії безпеки, що на противагу Будапештському меморандуму 1994 р. дійсно слугуватимуть ефективним інструментом запобігання агресії і захисту територіальної цілісності та державного суверенітету.

Дії РФ з «привласнення» територій України остаточно руйнують всю систему колективної безпеки та принципів ООН, що вже призвело до системної кризи, наслідком якої стане трансформація як безпекової архітектури світу, так і всього світового порядку.

Незважаючи на тимчасову втрату частини своєї політичної території, Україна продовжуватиме боротьбу за існуючий та розширення свого політичного простору. Боротьба за існуючий політичний простір буде сконцентрована на утриманні існуючої політичної території та посиленні впливу на тимчасово окуповані території (у першу чергу, в інформаційному та смислово-просторі).

У найближчій перспективі, враховуючи наявні сили та засоби для ведення наступальних дій, відновлення Україною контролю над тимчасово окупованими територіями представляється проблематичним. Найоптимальнішим сценарієм може стати діяльність України та партнерів, спрямована на виснаження потенціалу Росії у військовій, економічній та політичній сферах. Стратегічна мета – втрата необхідного потенціалу для продовження війни та примусення РФ до відмови від окупованих нею з 2014 р. територій України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батанов О. В. Територія як інститут конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 49–53.
2. Бехруз Х. Н. Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 2 (2023). С. 558–561.
3. Бондаренко С.В. Інформаційний напрям політики захисту національних інтересів держави. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017.
4. Внучко С. М. Політичний простір в глобальному вимірі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2012. С. 47–51.
5. Гудзелюк І. Політична карта світу: актуальний аналіз головних елементів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, № 1 (52) (2022). С. 112–120.
6. Дністрянський М., Копачинська Г., Дністрянська Н. Проблеми нерегульованості політичного статусу територій як чинник поглиблення суперечностей у міжнародних відносинах. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, № 2 (51) (2021). С. 74–81.
7. Зайченко І. Міждисциплінарність у дослідженні сучасних збройних конфліктів. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. Т. 16, Спецвипуск (2024). С. 34–42.
8. Копча В. Сучасна держава: основні підходи до розуміння. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція, 2020. С. 13–17.
9. Малочерв'як Ю. Госдума утвердила приєднання Криму до Росії. BBC, 20 березня 2014 р. URL: https://www.bbc.com/russian/russia/2014/03/140320_ukraine_crimea_duma_ratification (Дата звернення – 24 травня 2024 р.).
10. Нагорняк Т.Л. Брендінг територій як державна та регіональна політика: Монографія. Донецьк: Ноулідж, 2013.
11. Нагорняк Т.Л. Брендінг території як напрям сучасної політики. *Історичні і політологічні дослідження*, № 3 (2013). С. 310–319.
12. Озадовський І. Історична та політико-правова ретроспектива становлення поняття «кордон» і «прикордоння». *Політичне життя*, № 4 (2022). С. 38–44.
13. Сепаратисти Донбасу попросилися в Росію. BBC, 12 травня 2014 р. URL: <https://www.bbc.com/>

ukrainian/politics/2014/05/140512_donbas_separatists_new_it (Дата звернення – 17 травня 2024 р.).

14. Узун Ю. Поліморфізація політичного простору: структурний аналіз систем. *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса*, № 7 (2022). С. 10–18.

15. Узун Ю. Політичний простір: методологічні підходи становлення та розвитку концепту. *Політичне життя*, № 2 (2023). С. 24–33.

16. Чальцева О. Просторові виміри публічної політики. *Актуальні проблеми політики*, 2015. С. 25–31.

17. Almond A. Gabriel. *Political Development: Essays in Heuristic Theory*. Boston: Little Brown & Company, 1970. 331 p.

18. Deutsch K. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. Free Press of Glencoe, 1963.

19. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley, 1965. 536 p.

20. Hartshorne R. *The Nature of Geography: A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past*. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 29, No. 3 (Sep., 1939), pp. 173–412.

21. Parsons T. *The social system*. Glencoe, Ill.: Free Press, 1951. 596 p.

22. UN General Assembly. (1974). Definition of Aggression General Assembly resolution 3314 (XXIX). By Elizabeth Wilmshurst. Retrieved December 20, 2023 from: <https://legal.un.org/avl/ha/da/da.html>

23. United Nations Office of Legal Affairs. *Treaty Series 1761: Treaties and International Agreements Registered or Filed and Recorded with the Secretariat of the United Nations*. UN, 1991.

24. United Nations. *United Nations Charter (full text)*. 26.06.1945 p. Retrieved May 15, 2024. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

REFERENCES:

1. Batanov O. V. (2015). Terytorii yak instytut konstytutsiinoho prava. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2015. № 2. S. 49–53. [In Ukrainian]

2. Bekhruz Kh. N. (2023). Poniattia viiny u mizhnarodnomu pravi: problemy kontseptualizatsii. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 2 (2023). S. 558–561. [In Ukrainian]

3. Bondarenko S.V. (2017). *Informatsiyni napriam polityky zakhystu natsionalnykh interesiv derzhavy. Dysertatsiia na здобuttia naukovoho stupenia kandydata politychnykh nauk*. Vinnytsia: Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa, 2017. [In Ukrainian]

4. Vnuchko S. M. (2012). *Politychnyi prostir v hlobalnomu vymiri*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 2012. S. 47–51. [In Ukrainian]

5. Hudzeliak I. (2022). *Politychna karta svitu: aktualnyi analiz holovnykh elementiv*. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Hnatiuka. Serii: Heohrafiia*, № 1 (52) (2022). S. 112–120. [In Ukrainian]

6. Dnistrianskyi M., Kopachynska H., Dnistrianska N. (2021). *Problemy nevrehulovanosti politychnoho statusu terytorii yak chynnykh pohlyblennia superechnosti u mizhnarodnykh vidnosynakh*. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni*

Volodymyra Hnatiuka. *Serii: Heohrafiia*, № 2 (51) (2021). S. 74–81. [In Ukrainian]

7. Zaichenko I. (2024) *Mizhdystyplinarnist u doslidzhenni suchasnykh zbroinykh konfliktiv. Filosofiia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. T. 16, *Spetsvypusk* (2024). S. 34–42. [In Ukrainian]

8. Kopcha V. (2020). *Suchasna derzhava: osnovni pidkhody do rozuminnia*. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*, 2020. S. 13–17. [In Ukrainian]

9. Maloverian Yu. (2014). *Hosduma utverdyla prysoedynenye Kryma k Rossyy. VVS*, 20 bereznia 2014 p. URL: https://www.bbc.com/russian/russia/2014/03/140320_ukraine_crimea_duma_ratification (Data zvernennia – 24 travnia 2024 p.). [In Ukrainian]

10. Nahorniak T.L. (2013). *Brendynh terytorii yak derzhavna ta rehionalna polityka: Monohrafiia*. Donetsk: Noulidzh, 2013. [In Ukrainian]

11. Nahorniak T.L. (2013). *Brendynh terytorii yak napriam suchasnoi polityky. Istorychni i politolohichni doslidzhennia*, № 3 (2013). S. 310–319. [In Ukrainian]

12. Ozadovskyi I. (2022). *Istorychna ta politykopravova retrospektyva stanovlennia poniat «kordon» i «prykordonnia»*. *Politychne zhyttia*, № 4 (2022). S. 38–44. [In Ukrainian]

13. Ceparatysty Donbasu poprosylysia v Rosii. *VVS*, 12 travnia 2014 p. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/05/140512_donbas_separatists_new_it (Data zvernennia – 17 travnia 2024 p.). [In Ukrainian]

14. Uzun Yu. (2022). *Polimorfizatsiia politychnoho prostoru: strukturnyi analiz system*. *Visnyk DonNU imeni Vasylia Stusa*, № 7 (2022). S. 10–18. [In Ukrainian]

15. Uzun Yu. (2023). *Politychnyi prostir: metodolohichni pidkhody stanovlennia ta rozvytku kontseptu*. *Politychne zhyttia*, № 2 (2023). S. 24–33. [In Ukrainian]

16. Chaltseva O. (2015). *Prostorovi vymiry publichnoi polityky. Aktualni problemy polityky*, 2015. S. 25–31. [In Ukrainian]

17. Almond A. Gabriel. *Political Development: Essays in Heuristic Theory*. Boston: Little Brown & Company, 1970. 331 p.

18. Deutsch K. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. Free Press of Glencoe, 1963.

19. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley, 1965. 536 p.

20. Hartshorne R. *The Nature of Geography: A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past*. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 29, No. 3 (Sep., 1939), pp. 173–412.

21. Parsons T. *The social system*. Glencoe, Ill.: Free Press, 1951. 596 p.

22. UN General Assembly. (1974). Definition of Aggression General Assembly resolution 3314 (XXIX). By Elizabeth Wilmshurst. Retrieved December 20, 2023 from: <https://legal.un.org/avl/ha/da/da.html>

23. United Nations. *United Nations Charter (full text)*. 26.06.1945 p. Retrieved May 15, 2024. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

24. United Nations Office of Legal Affairs. *Treaty Series 1761: Treaties and International Agreements Registered or Filed and Recorded with the Secretariat of the United Nations*. UN, 1991.

The territorial dimension of the transformation the modern world order in conditions of war

Bondarenko Serhii Vasylovych

PhD in Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Journalism and Social Communications
Vasyl' Stus Donetsk National University
600-richchia str., 21, Vinnytsia, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3990-3667

Zaichenko Iryna Anatoliivna

PhD in History,
Associate Professor at the Department
of Interdisciplinary Education
National University of Kyiv-Mohyla
Academy
Skovorody str., 2, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7916-0490

The article is devoted to the problem of updating the content of established political categories in connection with the unprecedented transformation of the world order in the conditions of war. It is noted that the full-scale Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022 finally destroyed the security architecture of the world, formed after the World War II. And Russia's actions aimed at the destruction of the largest state in Europe in terms of its territory, is an existential issue, which consists in the total destruction of Ukraine as a state, its sovereignty, and international subjectivity.

Attention is focused on the relevance of rethinking such categories of political science as «political territory» and «political space» of the state in the conditions of war, occupation and «appropriation» of its territories by another, often larger in area and resource potential of the country.

The purpose of the article is to analyze the territorial dimension of the transformation of the modern world order in the conditions of war and to determine the directions of forming a strategic vision of restoring the status quo of previously occupied and annexed territories. Used methods: CaseStudy, monographic, historical-geographical, political-geographical, applied political analysis, normative-institutional, method of conflict analysis and retrospective analysis.

Based on the experience of the Russian-Ukrainian armed conflict and the Croatian War of Independence, the factors that can potentially contribute to the return of the political territory of Ukraine and the restoration of its state sovereignty have been determined. The author's vision of the prospects of Ukraine on the way to the return of the temporarily occupied territories is offered.

Key words: *political territory, political space, state, aggression, war, modern world order.*